EN ARTWORKS FILM

RESAN TILLBAKA

LÄRARHANDLEDNING

AVSNITT 2

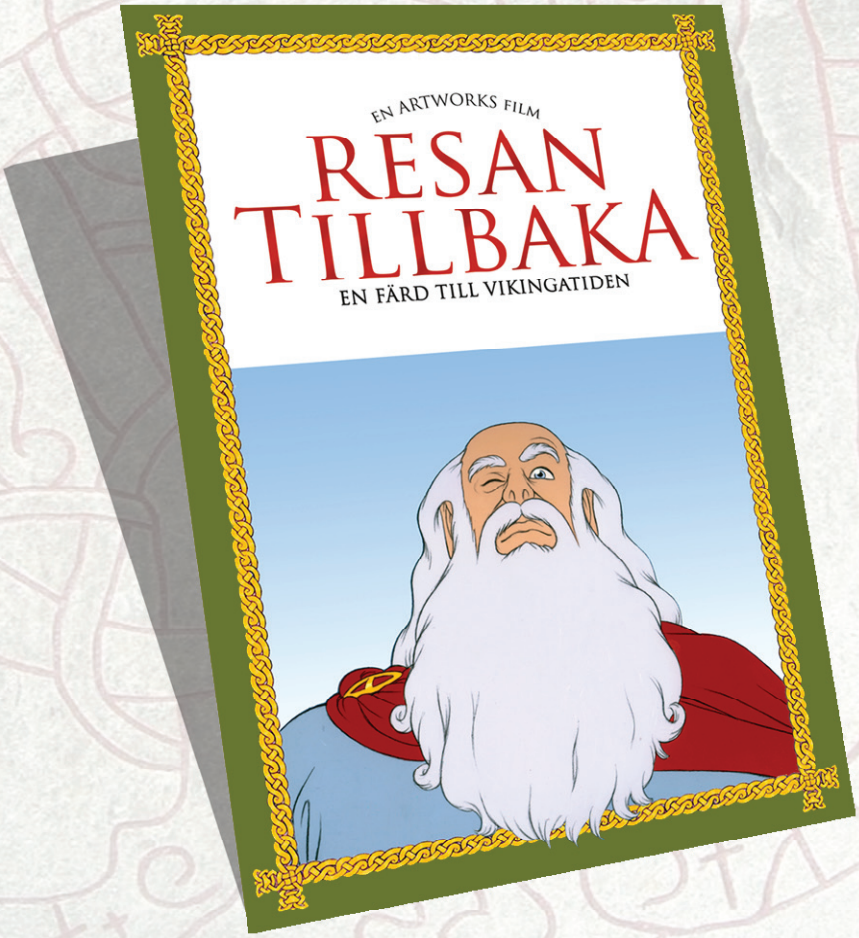

Innehåll

1. Förslag på diskussionsämnen med eleverna

2. Kunskapsfrågor och svar

3. Fornordiska fraser och en vaggvisa

4. Uttalsguide och ordförklaring

5. Teckningar och klippdockor

LÄRARHANDLEDNING

AVSNITT 2.

Detta är det andra avsnittet i en programserie på fem avsnitt om vikingatiden. Man brukar i Norden referera till vikingatiden som perioden från 793 e.kr. till 1066 e.kr.

Programserien är främst avsedd som ett komplement till historieundervisningen i mellanstadiet. I detta avsnitt fokuserar vi på husfruarna och deras liv både på en större och en mindre gård.

Tanken är att eleverna via avsnitten och de medföljande uppgifterna bättre skall kunna skapa sig en uppfattning om hur livet i ett vikingatida samhälle kunde te sig. Uppgifterna har lagts upp på ett pedagogiskt vis så att man först väcker intresse för ämnet, sedan fäster elevernas uppmärksamhet på vikten av ordförståelse, för att därefter gå över till eget skapande. Det är bra om svårighetsgraden stegvis ökas under undervisningen så att alla elever ges en chans att jobba i sin egen takt. Pedagogiken och dessa uppgifter är dock endast förslag men har under programseriens testvisningar fått god respons.

Förslag på uppgifter med eleverna utifrån Avsnitt 2

Uppgift 1.
Be eleverna fundera på:

Vad kallades personen som ansvarade för gården när mannen var bortrest?

Vad kallades en person som var ofri?

(som alternativ kan flera av frågorna i kunskapstestet ställas till eleverna före filmens visning)

Uppgift 2.
Bestämde husfrun lika mycket som sin man?

En kvinna var inte tvungen att gifta sig med den man hon inte ville ha
Hon kunde även skilja sig från sin man.
Husfrun kunde anställa folk på gården, precis som sin man.

Uppgift 3.
Varför tror du att man inte hade trälar på den lilla gården?

De har kanske inte råd att köpa trälar?

Uppgift 4.
Visa filmen.

Uppgift 5.
Be eleverna göra kunskapstestet.

Uppgift 6.
Gå igenom de rätta svaren. Ifall det behövs, visa gärna filmen ytterligare en gång.

Uppgift 7.
Gå igenom de fornnordiska fraserna med eleverna och eventuellt som överkurs även hur man uttalar de olika bokstäverna med hjälp av uttalsguiden.

Uppgift 8.
Be eleverna klippa ut och färglägga klippdockorna av husfruarna från stora och lilla gården.

Uppgift 9.
Be eleverna rita en vikingagård.

Uppgift 10.
Be eleverna skriva en kort berättelse om hur det kunde vara att arbeta på en vikingatida gård.

Interaktiva förslag för elevklasser:
Att besöka ett vikingatida samhälle är kanske ett av de bästa läromedlen. De platser vi kan rekommendera kan nås via följande hemsidor:

Ale vikingagård	www.vastsverige.com/ale
Hornboreby by	www.hornboreby.se
Hornbore Ting	www.hornboreting.se
Fotevikens museum och vikingastad	www.foteviken.se
Ekehagens forntidsby	www.ekehagensforntidsby.se
Göteborgs stadsmuseum	www.stadsmuseum.goteborg.se

EN ARTWORKS FILM

RESAN TILLBAKA

FRÅGEHÄFTE

Kunskapstest

Fråga 1. Varför var det bra att ha högt i tak i en långhall?

Det var lag på det Mindre rökigt Det gav tur

Fråga 2. Vad kallas den öppning ovanför långhusets gavel där röken kan sippra ut?

Rökruta Röklucka Vindgavel Vindöga Luftare

Fråga 3. Vilka grönsaker odlade man INTE på vikingatiden?

Morötter Ärtor Tomater Potatis Kålrot

Fråga 4. Kan du nämna några verktyg som användes på stora och lilla gården?

_____

Fråga 5. Vilka sorters tyger brukade man väva?

Ylle Polyester Bomull Linne Hampa

Fråga 6. Vad använde man en slända till?

Som vapen Som leksak Att tvinna garn Att sopa golv

Fråga 7. Vilka av följande ord passar väl in på en husfru?

Nycklar Handelsresor Ansvar Bestämmande Jakt

Fråga 8. Var i långhallen brukade eldstaden finnas?

Vid norra väggen I ena kortändan I mitten I ett hörn

Fråga 9. Vad kallas ett vanligt staket från vikingatiden?

Flätad gärdsgård Fårstängsel Taggtråd Mur

Fråga 10. Vad är det som gör att ylle inte så lätt blir fuktigt i regn?

Ull innehåller fett Det vävs i zick-zack Svart ull tål fukt

Fråga 11. Vilket var det vanligaste sädesslaget på vikingatiden?

Majs Vete Fågelfrö Korn

Fråga 12. Vad kunde en vanlig frukost bestå av?

Apelsiner Kaffe Gröt Småfranska

Fråga 13. Varför ville rika bönder ha stora fester?

Givmildhet var fint Trälarna krävde det Barnen konfirmerades

Fråga 14. Vad brukade en spade vara gjord av?

Flinta Finaste stål Brons Trä

Fråga 15. Vilka av följande passar bra in på småbönder?

Handel Trälar Låg takhöjd Sparsamhet

Svar till kunskapsfrågorna

1. Mindre rökigt

2. Vindöga

3. Tomater, Potatis

4. Träklubba, Lie, Kniv, Spade, Skära, Synål, Slända, Vävstol

5. Ylle, Linne, Hampa

6. Att tvinna garn

7. Nycklar, Ansvar, Bestämmande

8. I mitten

9. Flätad gärdsgård

10. Ull innehåller fett

11. Korn

12. Gröt

13. Givmildhet var fint

14. Trä

15. Låt takhöjd, Sparsamt

Fornnordiska fraser

Tack!	-	þakk!
Javisst!	-	Já, at vísu!
Vi, dom, ni, män, kvinnor	-	Vír, þæir, þír, mænn, konur
Jag är hungrig!	-	Mik hungra!
Nu ska vi äta!	-	Nú munun vír æta!
Husfru	-	Hífrøya
Frigiven träl	-	Løysi

Vaggvisa:

Litla kærling minn,	*Lilla älskling min,*
ligg auk sef,	*ligg och sov,*
í bæð enni bóinu!	*i sängen den bäddade!*
Líðir í mót kvæld,	*Det lider mot kväll,*
lægir sól,	*solen går ned,*
niðri undiR, at nátta!	*nedanför (horisonten), för att sova!*

uttalsguide

a	kort a som i katt.
á	långt a som i tyska Vater.
b	b som i bil.
d	d som i dag.
ð	th som i engelska this.
e	kort e som i men.
é	långt e som i ren.
f	f som i få. Som i vass när f står mellan tonande ljud; hafa, lifa, hafði, lifði.
g	g som i gata, även framför e, i y, æ och ø som i gefa, gipt, gyrðill (gördel). Ett frikativt g ungefär som i franska gentil mellan tonande ljud som i dagr och dagar.
h	h som i hund.
i	kort i som i hitta.
í	långt i som i hit.
j	j som i ja.
k	hårt k som i katt.
l	l som i lat.
m	m som i man.
n	n som i nu; aldrig ng-ljud.
o	kort o som i botten.
ó	långt å som i båt.
p	p som i pil.
r	rullande r som i finlandssvenska rik.
R	frikativt r ung. som i engelska read.
s	s som i sol.
t	t som i tak.
þ	th som i engelska think.
u	kort o som i bott.
ú	långt o som i bok.
v	(först som w i eng. wolf i ord som vagn, væra och víkingr). Ljudet går tidigt över till v.
x	x som i lax.
y	kort y som i ylle.
ý	långt y som i yla.
z	ts som i tyska zehn.
æ	kort ä som i väska.
æ	långt ä som i väsa.
ø	kort ö som i kött.
ø	långt ö som i rök.
ô	ung. som i det dialektala uttalet fôlk (värmländska för folk).

Ordförklaring

Husfru - Husmor, husbondens fru. Hon bestämde på gården när husbonden var bortrest. Skötte om barnen, djuren och såg till trälar och drängar. Husfrun bar på nycklarna till gårdens ägor.

Husbonde - Husfruns man. Han som bestämde på gården.

Träl - Ofri arbetare på gårdar, en form av vikingatida slav.

Dräng - Anställd på gården för att utföra olika sorters arbete.

Fähus - Ladugård. Hus för gårdens boskap

Tråg - Ett avlångt fat eller skål uthuggen ur en stockhalva.

Kittel - En behållare som används för att upphetta mat i.

Slev - Större sked av trä för att lägga upp mat med.

Kista - Större låda, förvaringsskrin, där husfrun förvarade t ex värdesaker.

Slända - En pinne på vilken en tyngd har trätts. Tyngden kallades sländtrissa, och var gjord av bränd lera eller sten.

Vävstol - En uppträtt stående vävanordning, husfrun arbetade antingen med ull, hampa, lin eller nässlor som fibrer. Varp o väv.

Brickband - Fint vävda, mönstrade band som kunde sys fast runt kanter på kläder. De kunde bestå av sike eller ylle, med inslag av silvertråd.

Spännbucklor - Brosch med nål på baksidan, visade kvinnans värdighet beroende på hur vacker utsirad den var, och om den var i brons eller silver.

Särk - Långt underplagg.

Kjortel - Ytterplagg som bärs med bälte. Når ner ovanför knäna på män, ner till anklarna på kvinnor.

Skjorta - Enklare underplagg för män.

Brokor - En sorts byxor för män. Vida i grenen, så att man kunde sitta ledigt på en hästrygg, eller sitta i skräddarställning.

Remkängor - Skor med höga skaft, och läderremmar som knyts uppe på skaftet.

Snörskor - Skor med låga skaft och läderremmar.

Sådd - Husbondens uppgift var ofta att sprida utsäde på åkern. Sädeskornen bars i en korg eller skinnpåse med en rem om halsen.

Träda - Att låta exempelvis halva gårdens åkermark ”ligga i träda” innebar att den fick ”vila”, så att näringsvärdet i jorden kunde öka.

Årder - Plöjningsredskap som lyfter upp remsor av det övre skiktet av jorden och lägger tillbaka dem upp-och-ned. En föregångare till plogen som drogs av en häst eller oxe.

Skära - Skördekniv med böjt blad och grepp för en hand.

Lie - Jordbruksredskap med långt skaft, som hålls med bägge händerna för att slå gräs eller sädesslag.

Husfrun Ragnvor

ILLUSTRATION: IRENE NURMI

Trälbarnen Gísli och Auka

ILLUSTRATION: JENS NILSSON

Husfrun Thorví

ILLUSTRATION: JENS NILSSON

Husfrun Ragnvor

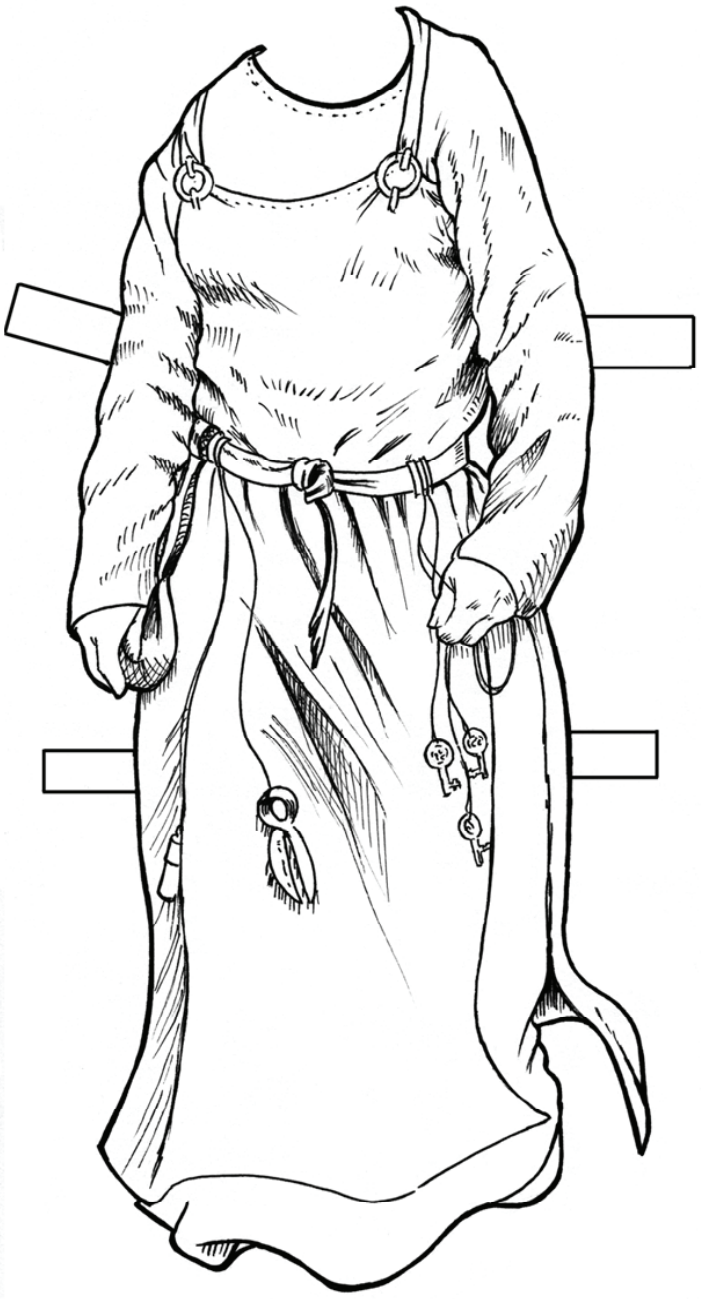

EN ARTWORKS FILM

RESAN TILLBAKA

EN FÄRD TILL VIKINGATIDEN

Trälpojken Gísli

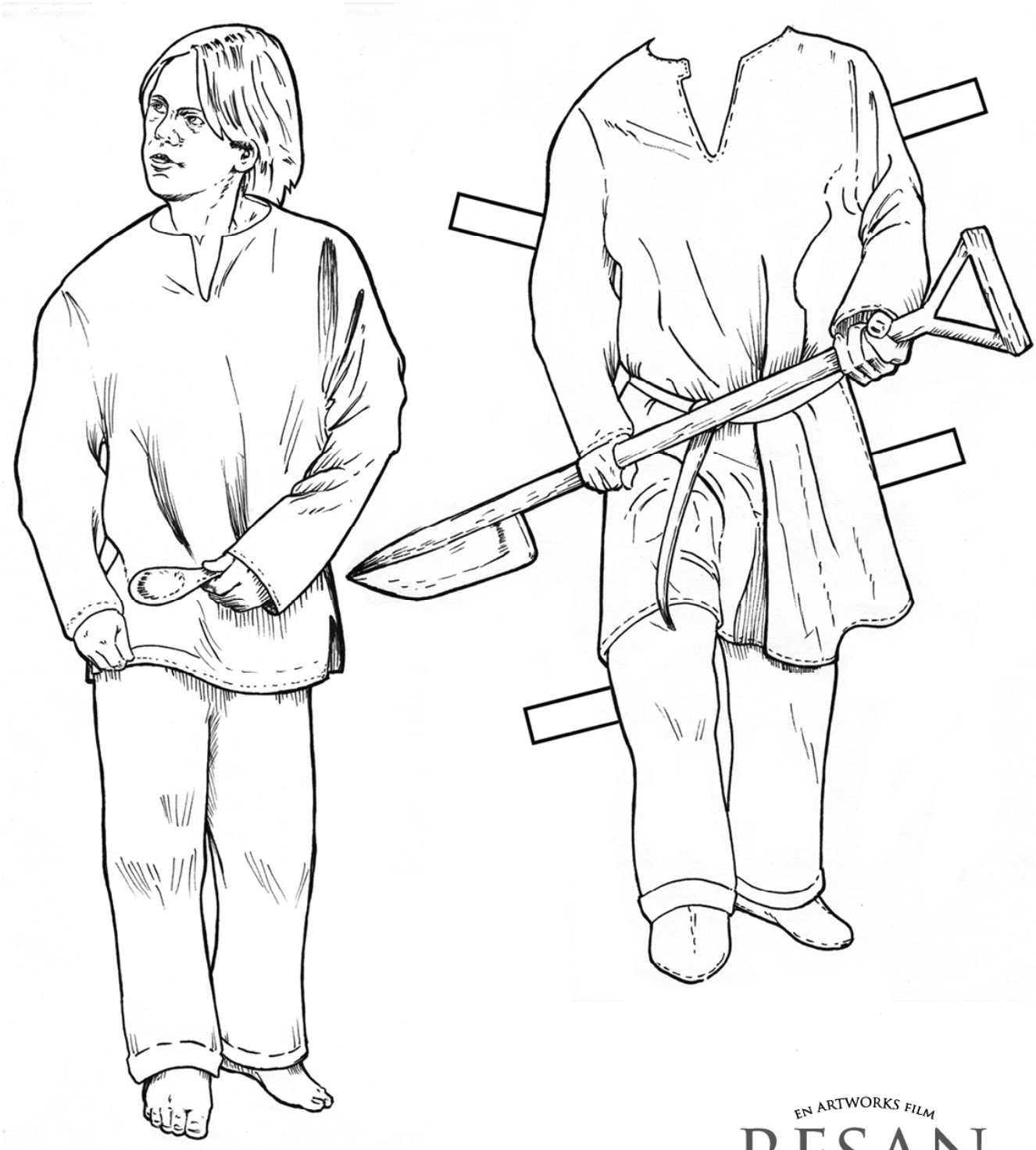

EN ARTWORKS FILM

RESAN TILLBAKA

EN FÄRD TILL VIKINGATIDEN

Trälflickan Auka

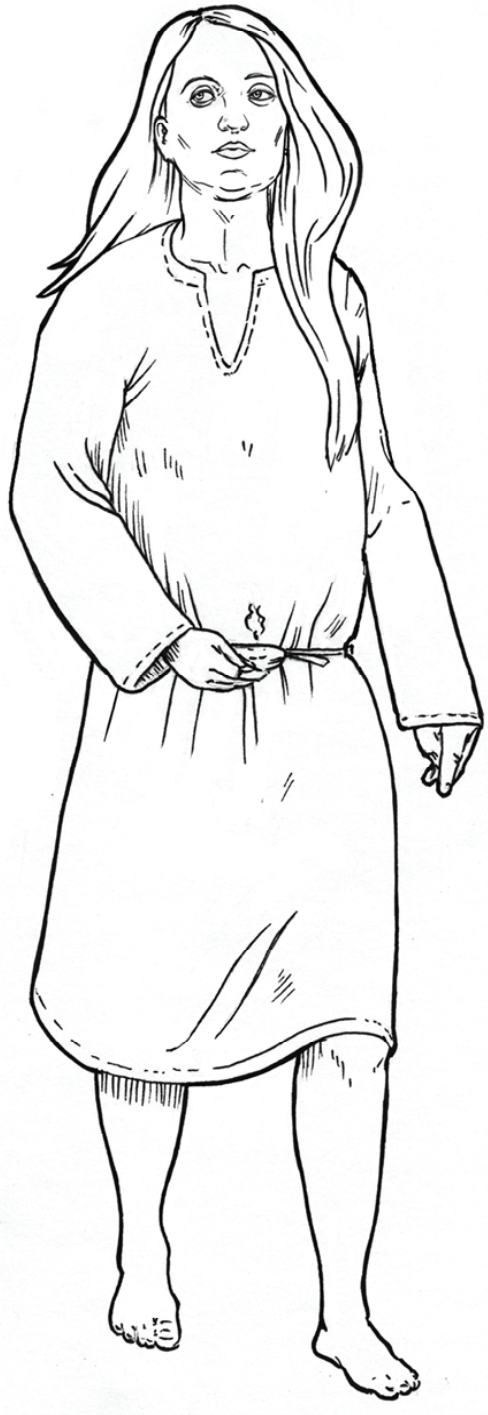

EN ARTWORKS FILM

RESAN TILLBAKA

EN FÄRD TILL VIKINGATIDEN

Husfrun Thorví

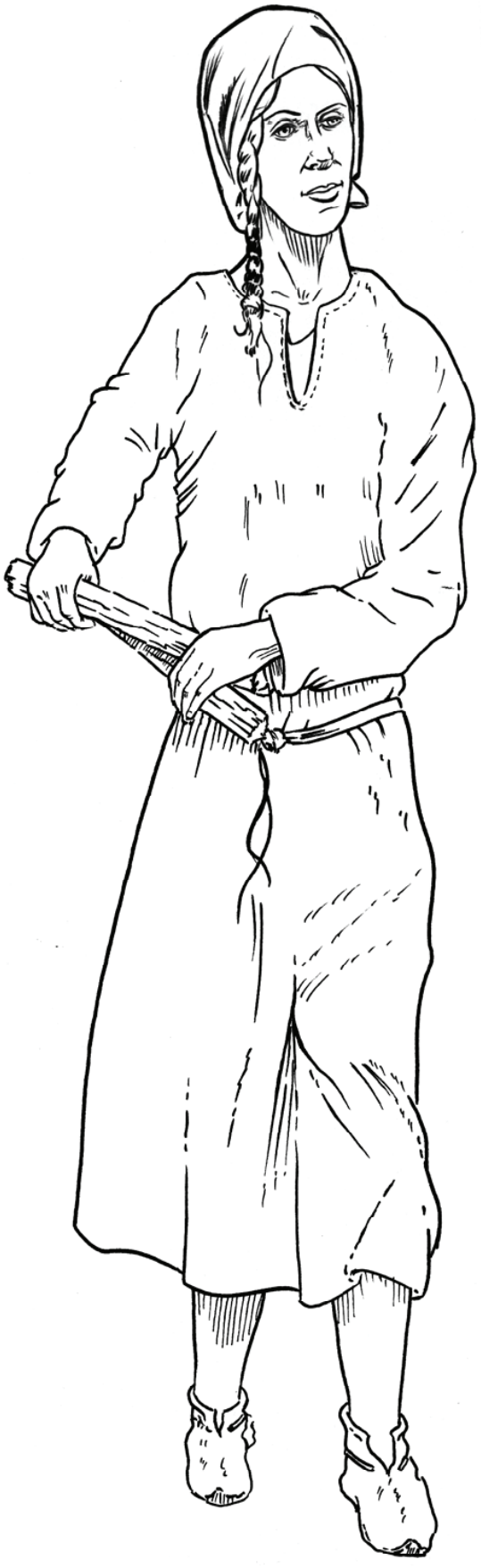

EN ARTWORKS FILM

RESAN TILLBAKA

EN FÄRD TILL VIKINGATIDEN